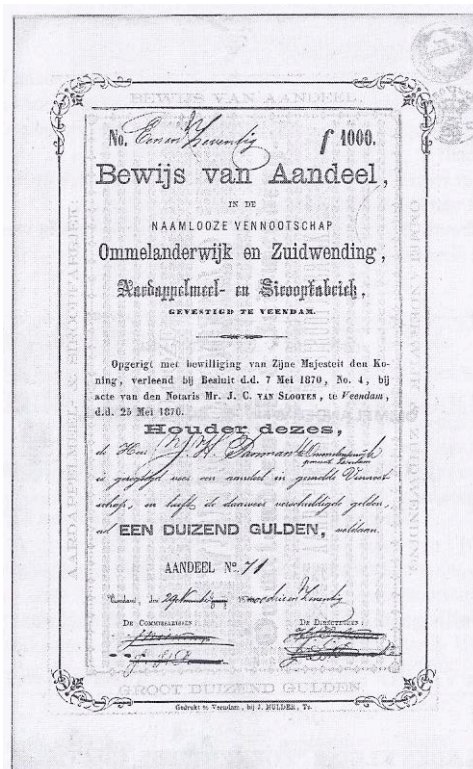

N.V. OMMELANDERWIJK EN ZUIDWENDING AARDAPPELMEEL EN SIROOPFABRIEK, VEENDAM 1870 - 1874

De Nederlandse aardappelmeelindustrie in de Groninger Veenkoloniën was in de tweede helft van de negentiende eeuw het domein van W.A. Scholten. Deze misschien wel eerste Nederlandse industriële tycoon was de grondlegger van deze industrie en had in het tijdvak 1850-1900 in totaal 22 fabrieken in binnen- en buitenland in zijn bezit. In de eerste helft van de negentiende eeuw groeide de vraag naar zetmeel door toenemend gebruik als bindmiddel in de voedselbereiding. Het lage zetmeel gehalte (gem. 17 %) van aardappelen ten opzichte van tarwe (75 %) was steeds minder een probleem omdat het productieproces verbeterde, de aardappelen goedkoper waren en op steeds grotere schaal verbouwd werden. In 1838 werd in de Veenkoloniën 2128 hectaren aardappelen verbouwd terwijl dit in 1880 gestegen was naar 7201 hectaren. Ook het feit dat er op aardappelen geen accijns geheven werden hielp de kostprijs laag te houden.

De kennis van het productieproces van aardappelmeel was afkomstig uit Duitsland. Daar bestond een lange traditie van aardappelmeelproductie, die op kleine schaal werd toegepast. Omdat een aardappel maar enkele weken een hoog zetmeel gehalte behield, was het zaak om de aardappelen direct na de oogst, meestal september, te verwerken. Uit het aardappelmeel konden weer verschillende andere producten gemaakt worden zoals siroop en sago. De komst van de stoommachines maakte productie op grote schaal mogelijk.

In de Groninger Veenkoloniën kreeg W. A. Scholten in de periode 1860-1880 concurrentie door de oprichting van zo'n vijftien nieuwe fabrieken. Eigenaren van deze nieuwe ondernemingen, die meestal in compagnonschap werden geëxploiteerd, waren personen van zeer verschillende plumeau. Dit was in 1870 ook het geval bij de oprichting van de N.V. Ommelanderswijk en Zuidwending, Aardappelmeel en Siroopfabriek te Veendam. De vijf oprichters waren: H.F.G. Kaiser, oud-zeekapitein, J.H. Panman, landbouwer, J.D. Munneke, eveneens landbouwer, K.J. de Vrieze, hoofdonderwijzer en de firma K. & J. Wilkens. Dit familiebedrijf dat zich, sinds 1815, specialiseerde in de handel van bouwmaterialen en hout voor de scheepsbouw en in de rederij van zeeschepen was ook betrokken bij tal van andere ondernemingen. Voor een beschrijving van deze interessante firma (uiteindelijk gefuseerd tot Pont Meyer) verwijs ik iedereen graag door naar de website van Hugo van der Molen.

Alle aandelen van f 1000 stonden op naam van een van de vijf aandeelhouders en in eerste instantie werden niet meer dan 50 aandelen geplaatst. In 1869 was reeds voor rekening van de 5 deelnemers een stuk grond aangekocht, gelegen in het Noorderkwartier (bij Veendam) en hierop werd de fabriek

gebouwd, welke van bescheiden afmetingen was. Per etmaal konden niet meer dan 1400 hl. aardappelen verwerkt worden. De firma K. & J. Wilkens was verantwoordelijk voor de exploitatie van de fabriek. De fabriek werkte gedurende twee campagnes, nl. 1872/173 en 1873/174, en zulks met behoorlijke resultaten, zodat een goed dividend kon worden uitgekeerd. Het aantal uitgegeven aandelen werd in 1873 op verschillende data met circa 25 stuks verhoogd.

In 1874 traden enkele aandeelhouders uit, zodat bij acte van 24 juli 1874 de vennootschap ontbonden werd. Een nieuwe NV onder de naam Kaiser, Wilkens en Cie. werd 6 dagen later opgericht op de fabriek verder te exploiteren.

De resultaten van het nieuwe bedrijf waren niet zo gunstig want in 1877 werd de N.V. alweer ontbonden. Als gevolg hiervan werd de fabriek publiek verkocht, waardoor zij in handen kwam van de firma W.A. Scholten, die haar heeft behouden tot plm. 1928, toen zij gesloopt werd.

Bronnen:

Knaap, D.A. - K. & J. Wilkens Veendam (1823-1989) Een bedrijfsgeschiedenis (Veendam 1995), NEHA jaarboek 2000, dank aan J. N. Wilkens.

Jaap-Jan Ursem

Uit: V.V.O.F. Mededelingenblad Dertigste jaargang Nr. 1 van januari 2009, blz. 6-8.